

АЛЧЕВСЬКА Христина Олексіївна (04(16). 03. 1882, Харків — 27. 10. 1931, там само) — поетеса, перекладачка, педагог. Донька [Олексія](#) та [Христини](#), сестра [Григорія](#), [Миколи](#) та [Івана Алчевських](#). Закін. вищі пед. курси в Парижі (1902). Працювала вчителькою в Харкові, викладала в серед. та вищих школах укр. та франц. мови. Брала участь у роботі редколегії молодіж. часопису «Червона калина». Літ. і пед. діяльність розпочала 1903. На формування світогляду А. справили вплив зустрічі й бесіди з [Б. Грінченком](#), [М. Міхновським](#), [М. Вороним](#), [Г. Хоткевичем](#), захоплення творами [О. Кобилянської](#), що стали однією з причин її «зукраїнізування», а також пізніші особисті контакти й листування з [І. Франком](#), [Лесею Українкою](#), [М. Коцюбинським](#), [Б. Грінченком](#), [О. Кобилянською](#), [В. Стефаником](#), [М. Мочульським](#), [М. Павликом](#) та ін. укр. письменниками й громад. діячами. А. брала активну участь в укр. культурно-просвітн. та нац.-визв. русі, формувала нац. свідомість молоді (до гуртків, що збиралися в неї, входили [Г. Михайличенко](#), [А. Заливчий](#), [М. Плевако](#), [Г. Хоперська](#), трохи пізніше — [О. Синявський](#), [О. Соколовський](#), [Д. Соловей](#) та ін.). Рання творчість А. відобразила настрої і сподівання демократ. інтелігенції, яка засуджувала соц. нерівність, нац. гніт. Першу її зб. «Туга за сонцем» (Москва, 1907) позитивно оцінив [І. Франко](#), вказавши водночас на ідейну нечіткість, декларативність, «салонну» мову багатьох віршів. У роки реакції близька до демократ. табору в укр. літературі, сповідувала філос. та естет. ідеї представників «Української хати» та «Молодої музи».

Немало творів цього часу познач. мотивами розгубленості, смутку, проте в кращих віршах зб. «Сонце з-за хмар» (Х., 1910), «Пісня життя» (Х., 1911), «Вишневі цвіт» (1912), «Пісні серця і просторів», «Моєму краю» (обидві — 1914) А. висловлювала надію на духовне розкріпачення людини, щасливе майбутнє рід. краю. Чимало віршів присвятила видат. діячам укр. культури, борцям за нар. щастя й волю. У пейзаж. та інтим. ліриці А. мрійні поривання у світ краси та гармонії переплелися з осудом несправедл. сусп. ладу, а меланхолійні почуття посилювалися мотивами екзистенц. закинутості й загубленості укр. жінки-інтелігентки серед лихого світу. Осн. пафос зб. «Сльози» (1915), «Встань, Сонце!», «Мандрівець» (обидві — 1916) — викриття антинар. характеру імперіаліст. війни, утвердження гуманіст. ідеалів. Творчість А. на поч. 20 ст. розвивалася в руслі літ.-мист. тенденцій укр. модернізму, насамперед імпресіонізму, символізму, вбираючи в себе й елементи неоромантизму та реалізму. У поезії найчастіше зверталася до таких форм, як елегія, етюд, пісня, марш, романс, легенда,

послання, віршові цикли, лірична і драм. поема, посвята. У лірико-психол. прозі порушувала гострі соц. проблеми свого часу: «На роковину (Уривок з щоденника)», «Одлітають», «Одірвана гілка», «Асан і Зейнеп». Літ.-крит. статті, брошури, присвяч. творчості Т. Шевченка, укр. та рос. демократ. письменників 19 — поч. 20 ст. («З поля двох письменств», «Майстри слова», «Пам'яті Шевченка», «Дух велетня», «Селянська дитина — Василь Стефаник»), сповнені полеміки з морал.-естет. змістом творів В. Винниченка та М. Арцибашева («Два вороги міщанства»). Автор зб. рос. поезій «Грѣзы» (Х., 1916). У зб. «Пробудження» (Х., 1917) вітала Лютн. революцію 1917, сподіваючись, що вона принесе основні права бідному народові. Після утвердження в Україні більшов. режиму А. відійшла від політ. діяльності, зосередилася на культурно-просвітн. та — меншою мірою — літ. праці. На поч. 1918 написала поему «Кочубеївна» — про патріот. почуття і драму нездійснених надій героїні на звільнення України від деспотства Петра І, який «приборкав, знищив, загнив, задушив» вільний край. Десь від серед. 1920-х рр. А. поступово приходила до визнання нових політ. реалій, романтизуючи в своїх творах образи прихильників соціаліст. ідей: «На сході сонця» (1925); «Килина» (1928). Оповідання «В Аджаристані» і драм. поема «Загибель юнака» (1931) присвяч. подіям пореволюц. періоду. Драм. поема «Луїза Мішель» (1926, вид. Х., 1930) героїзує боротьбу париз. комунарів. У 1920-х рр. співпрацює з редагованим А. Барбюсом ж. «Monde», друкує тут ст. «Письменники Карпат і Прикарпаття», «Український гравер Василь Касіян», «Два ненависники війни: О. Кобилянська — А. Барбюс» та ін. У 1928 подала до Держвидаву України двотомник своїх творів (передмова — проф. М. Плевака), однак влада не дозволила його видання. А. перекладала здебільшого з рос. і франц. мов. У її перекл. російською мовою вийшли зб. «З галицької і нашої літератури» (1915), ліричні вірші та поема «Мойсей» [І. Франка](#), поезії А. Бобенка, П. Грабовського, В. Мови-Лиманського, Я. Щоголева, М. Старицького; українською мовою — вірші О. Пушкіна, К. Рилєєва (уривок з поеми «Войнаровский»), І. Нікітіна, О. К. Толстого, Я. Полонського, М. Огарьова, романи В. Гюго «Бюг Жаргаль» (1928), «Дев'яносто третій рік» (1929), «Трудівники моря» (1931), вірші Вольтера, П. Корнеля та ін. Франц. мовою перекладала вірші Т. Шевченка, [І. Франка](#), П. Тичини. Залишила велику рукописну спадщину (бл. 4 тис. творів), значна частина якої не опубл. й зберігається у відділі рукописів Інституту літ.-ри НАНУ та в Нац. б-ці України. 1929 написала спогади про брата Івана «Співак з душею геттінгенською», надрук. у кн. «Іван Алчевський. Спогади.

Матеріали. Листування» (К., 1980). А. — авторка двох мемуарних творів: «Автобіографія "Спомини і зустрічі"» та «Автобіографічні уваги». У Львові названа вулиця ім'ям Х. Алчевської. 100-річчя від дня народження А. було внесено до переліку пам'ятних дат ЮНЕСКО (1982).

Основні твори

Майстри слова // Ольга Кобилянська в критиці та спогадах. К., 1963; [Вірші] // Тридцять українських поетес. К., 1968; [Вірші] // Антологія української поезії. Т. 3. К., 1984; Твори. К., 1990; Кочубеївна: Поема // Березіль. 1991. № 9.

Рекомендована література

1. Каталог творів чл. Укр. товариства драматургів, композиторів і сценаристів. Х., 1929;
2. Додаток до каталогу творів чл. Укр. товариства драматургів, композиторів і сценаристів «Всеукодрам». Х., 1931;
3. По сторінках архіву Х. О. Алчевської // РЛ. 1970. № 2;

4. Франко І. Поезії Христі Алчевської «Туга за сонцем» // Збір. творів: У 50 т. Т. 37. К., 1982;
5. Костенко В. В. Христя Алчевська // РЛ. 1982. № 3;
6. Грузинская Л. М. Христя Алчевская. Жизнь, творчество и место в истории украинской литературы первых трех десятилетий 20 века. К., 1987;
7. Смоленський В. Народів на добро. Алчевські // Веч. Харків. 1990, 5 лип.;
8. Грузинська Л. Христя Алчевська // Христя Алчевська. Твори. К., 1990;
9. Гришаєнко Н. І. Пісня її життя (Штрихи до портрета Христі Алчевської) // УМЛШ. 1991. № 4;
10. Юрченко О., Свашенко А., Дорошенко В. Христя Алчевська та її поема «Кочубеївна» // Березіль. 1991. № 9;
11. Наумов С. «Мене не викреслити при всьому бажанні з історії ніяк» (Христя Алчевська в українському національному русі поч. 20 ст.) // СіЧ. 1995. № 8;
12. Полек В. Біографічний словник Прикарпаття. Ів.-Ф., 1993.

В. О. Дорошенко

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Алчевська Христина Олексіївна / В. О. Дорошенко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-43865>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).